

การสัมผัสภาษา : ภาษาไทยและภาษาลาวของคนลาว¹

Language Contact : Thai and Lao Languages of Laos

รัตนา จันทรินารัตน์ / Rattana Chanthao

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์การสัมผัสภาษาในทางภาษาศาสตร์สังคมถือว่าการกำลังเกิดขึ้นกับภาษาต่างๆ ทั่วโลกในยุคโลกาภิวัตน์ บทความนี้เป็นข้อเสนอเกี่ยวกับปรากฏการณ์การสัมผัสภาษาระหว่างภาษาลาวกับภาษาไทยของคนลาวในช่วงเวลา 3 ช่วง ซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของลาว ช่วงแรกปรากฏการณ์การสัมผัสภาษาเกิดขึ้นไม่มากเป็นผลมาจากการปิดประเทศเพื่อการบูรณะ ช่วงที่สองเกิดการสัมผัสภาษาในระดับคำศัพท์ ส่วนช่วงที่สามเกิดการสัมผัสภาษาในระดับการสลับภาษา ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายเปิดประเทศและการเข้าสู่ระบบการค้าเสรี ทำให้นักท่องเที่ยวและนักธุรกิจชาวไทยเข้าสู่ลาวจำนวนมาก ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสัมผัสภาษา คือ อิทธิพลของสื่อสารมวลชนไทยในสังคมลาว การติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ การขยายตัวของภาคธุรกิจ การท่องเที่ยว การสัมผัสภาษาเกิดขึ้นชัดเจนทั้งในพื้นที่ประเทศ สปป.ลาว และไทย โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน

คำสำคัญ: การสัมผัสภาษา ภาษาไทยและภาษาลาว การสลับภาษา

Abstract

The phenomenon of language contact is occurring around the world in the era of globalization. This article proposes that changes in the contact of the Lao people with the Thai language in three periods are related to the changes in Lao society. In the first period, there was not much language contact since Laos was closed from the outside during the country's reconstruction. In the next period, it mostly appears in word level or

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง การสำรวจปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ไทย-ลาว ในแวดวงธุรกิจและภาครัฐ: กรณีศึกษา จังหวัดหนองคาย อุดรธานี และขอนแก่น และได้รับสนับสนุนการตีพิมพ์บทความจากศูนย์วิจัยพหุวัฒนธรรมสังคมลุ่มน้ำโขง

code-mixing. In the last period, there is an increase in language contact at the code-switching level as a result of the open-door policy and free trade, both of which bring many Thais to Laos as tourists and business people.

The key factors of language contact are the important role of the Thai mass media in Lao society, communication between people of the two countries, and the growth of the economic system as well as tourism. This phenomenon occurs in both Lao PDR and Thailand, particularly in border areas.

Keywords: Language contact, Thai and Lao languages, Code-switching

บทนำ

การสัมผัสภาษา (Language contact) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลที่เป็นผู้รู้สองภาษาหรือรู้หลายภาษาใช้ภาษาสองภาษาสลับกันไปมา ทำให้ภาษาทั้งสองภาษาเกิดอิทธิพลต่อกัน และปรากฏการณ์สัมผัสภาษานี้มักจะเกิดในพื้นที่ชายแดนซึ่งมีผู้รู้สองภาษาจำนวนมาก (Thai's Royal Institute, 2010: 240) เช่น พื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเฉพาะบริเวณนครหลวงเวียงจันทน์ และจังหวัดหนองคาย อุตรธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยซึ่งมีประชาชนทั้งสองประเทศซึ่งเป็นผู้รู้สองภาษาเดินทางเข้า-ออก จำนวนมาก นอกจากนี้การสัมผัสภาษายังแสดงให้เห็นถึงการยืมคำภาษาอื่นมาใช้ในภาษาของตนเองด้วย อย่างไรก็ตาม การสัมผัสภาษาเกิดขึ้นได้ทั่วไปในกลุ่มคนที่รู้สองภาษา ซึ่งเป็นผลมาจากการอพยพไปอยู่ในพื้นที่อื่นซึ่งไม่ได้ใช้ภาษาแม่เดียวกัน ดังที่ Meyerhoff (2006: 238-241) ได้กล่าวถึงการสัมผัสภาษาที่เกิดขึ้นในเมืองใหญ่ของยุโรป เช่น อังกฤษ สแกนดิเนเวีย หรือในเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น ประเทศเหล่านี้มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ทำให้ประชากรในชนบทอพยพเข้ามาอยู่ในตัวเมืองเพิ่มมากขึ้น และคนเหล่านี้เรียนรู้ที่จะใช้ภาษาหลักที่ใช้ในเมือง (city language) ทำให้เกิดการสัมผัสภาษาถิ่นซึ่งเป็นภาษาแม่ของตนเองกับภาษาหลักที่พูดในเมืองนั้นๆ หรือภาษามาตรฐาน ปรากฏการณ์

การสัมผัสภาษายังเกิดจากการติดต่อสื่อสารและอิทธิพลของภาษาอังกฤษในฐานะภาษาสากล (International language) ซึ่งมีบทบาทด้านธุรกิจและการศึกษาของทุกประเทศและทำให้ผู้รู้สองภาษา (ภาษาแม่ และ ภาษาอังกฤษ) มีเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าจะไม่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานตั้งถิ่นแรก

ภาษาไทยและภาษาลาวแม้ว่าเป็นภาษาที่มีความใกล้เคียงกันและอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน คือ ภาษาตระกูลไท (Tai language family) แต่ด้วยการแบ่งของรัฐบาลทำให้สองภาษามีสถานภาพเป็นภาษาประจำชาติ (National language) ของแต่ละประเทศ ดังที่เข้าใจว่าภาษาลาวและภาษาไทยถิ่นอีสานมีความใกล้เคียงกันมากกว่าภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ (ดูเพิ่มเติมใน Chanthao, 2009) คนไทยและคนอีสานจึงสามารถสื่อสารกันได้ด้วยการใช้ภาษาแม่ (Mother tongue) ของตนเอง

โดยทั่วไปแล้วเมื่อผู้พูดสองภาษาหรือมากกว่าสองภาษา (Multilingual person) เกิดการติดต่อสื่อสารกันย่อมทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันของทั้งสองภาษาหรือการลู่เข้าของภาษา ภาษาใดภาษาหนึ่งอาจจะยืมลักษณะทางภาษาของภาษาอื่นเพื่อความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไป จนบางครั้งเจ้าของภาษาอาจไม่ได้สังเกตหรือรู้สึกตัวว่าตนเองรับเอาลักษณะทางภาษาของภาษาอื่นที่ตนเองติดต่อสื่อสารอยู่เป็นประจำนั้นมาใช้ ดังนั้นหากจะกล่าวถึงอาณาเขตของภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาลาว (Language boundary or Isogloss) ในพื้นที่สามจังหวัด ที่เป็นพื้นที่ศึกษานี้อาจจะไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน ว่าเกิดการสัมผัสภาษา (Language contact) การยืมภาษา (Language borrowing) และการสลับภาษา (Language switching) รวมถึงการปรับตัวของผู้ใช้ภาษาเพื่อให้สามารถสื่อสารกันได้มาเป็นเวลานาน

ในกรณีของภาษาไทยและภาษาลาวนั้นผู้พูดทั้งสองภาษานี้สามารถสื่อสารกันเข้าใจเนื่องจากเป็นภาษาในตระกูลเดียวกัน อีกทั้งภาษาลาวยังมีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาไทยถิ่นอีสาน จึงทำให้ไม่ต้องใช้ล่ามหรือผู้แปลภาษา นอกจากลักษณะทางภาษาดังกล่าวแล้วยังมีปัจจัยด้านอื่นที่ส่งผลต่อการสัมผัสภาษาดังที่ Sankoff (2001: 640) และ Evans (2002: 225-230) ได้กล่าวถึง ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง ความสัมพันธ์ของประชาชน ตลอดจนปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

สังคม และการเปลี่ยนแปลงของประชากรของทั้งสองประเทศย่อมส่งผลให้เกิดการสัมผัสภาษาเพิ่มขึ้น ดังนั้น เมื่อพิจารณาประเด็นเหล่านี้ประกอบกับปรากฏการณ์การสัมผัสภาษาที่เกิดขึ้นกับประชาชนลาวแล้ว พบว่า คนลาวที่สามารถใช้ภาษาไทยได้ในระดับการสื่อสารนั้นน่าจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นกว่าอดีต อันเนื่องมาจากการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น มีการรับสื่อสารมวลชนของไทยมากขึ้น และมีการเรียนรู้ภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจหรือการค้าในระดับชายแดนระหว่างไทยกับลาวที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อรูปแบบการสัมผัสภาษาทั้งสิ้น เพราะประชาชนทั้งสองประเทศต้องติดต่อสื่อสารกัน โดยเฉพาะในรูปแบบการสนทนา การสัมผัสภาษามีความสัมพันธ์กันกับรูปแบบของการสื่อสารระหว่างประชาชนไทยและประชาชนลาวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพบว่ามีรูปแบบที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา

บทความนี้ผู้เขียนมุ่งอธิบายปรากฏการณ์การสัมผัสภาษาที่เกิดขึ้นในกลุ่มประชาชนลาวเป็นหลัก ผู้เขียนได้เชื่อมโยงปรากฏการณ์การสัมผัสของภาษาลาวและภาษาไทยในกลุ่มคนลาวซึ่งเป็นผู้รู้สองภาษา กับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ประเทศลาว, ประเทศ สปป. ลาว) ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2518 (ค.ศ.1975) โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงที่ 1 ยุคเพื่อสังคมนิยม (พ.ศ. 2518-2528)

ช่วงที่ 2 ยุคจินตนาการใหม่ (พ.ศ. 2529-2539)

ช่วงที่ 3 ยุคโลกาภิวัตน์ (พ.ศ. 2540-2552)

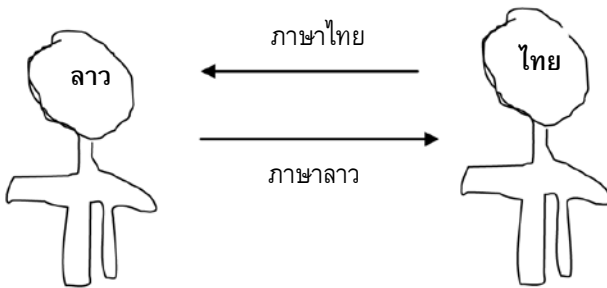
จากการแบ่งช่วงเวลาดังกล่าวนั้นมีความสัมพันธ์กับรูปแบบของการสื่อสารหรือเกิดการสัมผัสภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาลาวของคนลาวดังต่อไปนี้

การสัมผัสภาษาในช่วงที่ 1 : ยุคเพื่อสังคมนิยม

ช่วงเวลานี้เป็นช่วงแรกของการปิดประเทศหลังจากการประกาศเอกราชและเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบเจ้ามหาชีวิตมาสู่ระบบสังคมนิยม

จึงเรียกว่ายุคเพื่อสังคมนิยม Stuart-Fox (2001: 179 -196) กล่าวถึง นโยบายของ รัฐในช่วงหลัง พ.ศ. 2519 ว่ารัฐใช้เวลาในช่วงนี้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ ประชาชน มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีของประชาชนในชาติที่แบ่งกันเป็นหลายกลุ่ม การสร้างความเชื่อมั่นในระบบการปกครองใหม่ รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ภายใต้การนำพาของรัฐบาลเวียงจันทน์

การสื่อสารระหว่างภาษาไทยและภาษาลาวในสถานการณ์การสื่อสาร ในชีวิตประจำวันนั้น คนลาวส่วนมากจะพูดภาษาลาวในฐานะภาษาประจำชาติของตนเอง ขณะที่คู่สนทนาที่เป็นคนไทย (ที่พูดภาษาไทยกลางเป็นภาษาแม่) จะใช้ ภาษาไทยกลางในการสื่อสาร รูปแบบการสื่อสารนี้ต่างฝ่ายต่างพยายามทำความเข้าใจภาษาของกันและกัน โดยการหาความหมายจากคำศัพท์ที่ใช้เหมือนกัน ถ้าหากไม่เข้าใจคำศัพท์ก็จะสอบถามความหมายซึ่งถือเป็นการเรียนรู้และเพิ่มคลัง คำศัพท์ให้มากขึ้น ในสถานการณ์การสื่อสารที่เป็นทางการซึ่งเกิดการสัมผัสภาษา ระหว่างไทยและลาวในช่วงนี้ เรียกว่า “ช่วงที่ 1” แสดงดังรูปภาพที่ 1 ดังนี้

รูปภาพที่ 1 การสัมผัสภาษาไทยและลาว ช่วงที่หนึ่ง (พ.ศ. 2518-2528)

สถานการณ์การสื่อสารดังรูปภาพที่ 1 ข้างต้นนี้เป็นช่วงต้นๆ อาจจะกล่าว ได้ว่าเป็นรูปแบบหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2518 จนถึงช่วงเข้าสู่ การค้าเสรี พ.ศ. 2528 หรือประมาณ 10 ปี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นหลัก “คนลาว” หมายถึง คนลาวที่พูด

ภาษาลาวในฐานะภาษาประจำชาติโดยทั่วไป ไม่ใช่ภาษาถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ส่วน “คนไทย” หมายถึง คนไทยที่พูดภาษาไทยกลางเป็นภาษาแม่เท่านั้น

การสัมผัสภาษาในช่วงที่ 2 : ยุคจินตนาการใหม่

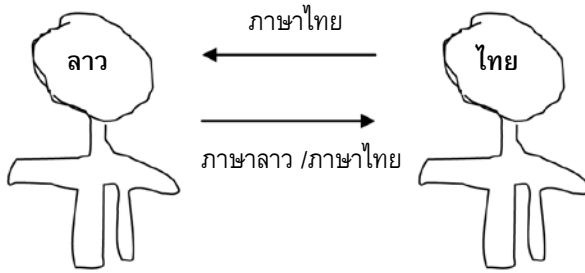
ภายหลังยุคเพื่อสังคมนิยมแล้วรัฐบาลก็มีนโยบายเปิดประเทศ (Open-door policy) และเปิดการค้าเสรีในปีพ.ศ. 2529 เพื่อเปิดรับนักท่องเที่ยวและนักลงทุนจากต่างประเทศ หรือเรียกว่า ยุคจินตนาการใหม่ ซึ่งรัฐพยายามสร้างแนวคิดใหม่ อัตลักษณ์ใหม่ ภายใต้ความเชื่อมั่นกับระบอบการปกครองใหม่ว่าจะสามารถทำให้ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เป็นอิสระเพิ่มมากขึ้น มีสิทธิ และมีความเจริญมั่งคั่ง อย่างเท่าเทียมกัน (ดูเพิ่มเติมใน Polsena, 2006) ช่วงก่อนหน้านี้อลาวต้องประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจภายใน ประเทศ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีรายได้เพื่อใช้ในการสร้างระบบสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศ และการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในเมืองหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการปกครอง เศรษฐกิจ และการศึกษา รวมถึงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคต่างๆ เช่น หลวงพระบางในภาคเหนือ และจำปาสักในภาคใต้ของประเทศ

สัมฤทธิ์ผลของนโยบายนี้แสดงให้เห็นในตอนปลายของช่วงนี้ กล่าวคือ มีนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจเข้าไปดำเนินธุรกิจหรือร่วมธุรกิจในประเทศลาวจำนวนมาก Stuart-Fox (2001: 330) อธิบายถึงการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจในลาวว่า มีนักธุรกิจมากกว่า 30 ประเทศที่เข้าไปลงทุนในลาว และมากกว่าหนึ่งในสามส่วนของทั้งหมดเป็นนักลงทุนจากประเทศไทย ความสัมพันธ์ในฐานะคู่ค้ากับไทยส่วนมากเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การธนาคาร และการค้าชายแดนในหัวเมืองสำคัญของลาวและไทยตลอดแนวแม่น้ำโขง เห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในประเทศลาวนั้นมีมากกว่าประเทศอื่นๆ กล่าวได้ว่าในช่วงนี้เกิดการสัมผัสภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาลาวขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จากการติดต่อสื่อสารทางด้านธุรกิจ

เมื่อประเทศ สปป. ลาว เปิดประเทศและก้าวเข้าสู่ระบบการค้าแบบเสรีในปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมานั้น มีนักลงทุนไทยเข้าไปติดต่อค้าขายและทำธุรกิจกับลาวจำนวนเพิ่มมากขึ้นจนถึงปัจจุบันไทยเป็นกลุ่มประเทศที่มีกิจการลงทุนในลาวมากที่สุด (Office of Commercial Affairs-Vientiane, 2010: 9) รวมถึงมีนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางเข้าไปเที่ยวยังแขวงต่างๆ เป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในทำนองเดียวกันประชาชนลาวจำนวนมากโดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีชายแดนเชื่อมต่อกับประเทศไทยนั้น ได้เดินทางเข้ามาซื้อสินค้าและรับบริการจากภาคธุรกิจและภาครัฐของไทยจำนวนมากเช่นเดียวกัน ซึ่งเกิดจากความสะดวกในการคมนาคมโดยเฉพาะการเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทยลาว แห่งที่ 1 ที่จังหวัดหนองคาย และแห่งอื่นๆ ในจังหวัดมุกดาหาร และเลย ตามลำดับ กอปรกับความร่วมมือและการมีข้อตกลงระหว่างไทยกับลาวเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางระหว่างประเทศนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเดินทางไปมาของประชาชนทั้งสองประเทศที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน

พื้นที่ในการติดต่อสื่อสารหลักๆ ในเขตประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดหนองคาย อุดรธานี ขอนแก่น มุกดาหาร อุบลราชธานี และเลย และจังหวัดเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพบว่ามียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวทุกภูมิภาคของประเทศไทยนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศลาว โดยเฉพาะที่แขวงหลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาสัก มากที่สุด การขยายตัวภาคธุรกิจด้านการท่องเที่ยวนั้นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนลาวเรียนรู้ภาษาไทยโดยผ่านทางสื่อสารมวลชนโดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ การที่คนลาวมีความสามารถใช้ทักษะการสื่อสารภาษาไทยเพิ่มมากขึ้นนี้อาจจะส่งผลต่อการเข้ามาติดต่อสื่อสารกับประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น และขยายขอบเขตกว้างขึ้น ซึ่งเดิมอาจจะมุ่งเน้นที่การเจรจาธุรกิจสำหรับกลุ่มนักธุรกิจรายใหญ่ และการเข้ามาซื้อสินค้าในชีวิตประจำวันสำหรับนักธุรกิจรายย่อยและประชาชนลาวโดยทั่วไป ปัจจุบันจุดประสงค์ของการติดต่อสื่อสารนั้นมีการขยายขอบเขตเพิ่มมากขึ้น เข้าสู่ธุรกิจด้านสุขภาพ การศึกษา การท่องเที่ยวและการติดต่อหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

สถานการณ์การสื่อสารที่ผู้วิจัยเรียกว่า “ช่วงที่ 2” นี้มีรูปแบบการเลือกใช้ภาษาไทยในการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นผลมาจากคนลาวเรียนรู้ภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น ดังรูปภาพที่ 2 ต่อไปนี้

รูปภาพที่ 2 การสัมผัสภาษาไทยและลาว ช่วงที่สอง (พ.ศ. 2529-2539)

รูปภาพประกอบที่ 2 ข้างต้นนี้ กล่าวถึงการใช้ภาษาของคนลาวในการสื่อสารกับคนไทยในช่วงนี้เป็นการ “ปนภาษา” (Code-Mixing) ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ภาษาไทยของคนลาวในการสื่อสารกับคนไทย กล่าวคือ “การปนภาษา” เกิดขึ้นเมื่อคนลาวสื่อสารด้วยภาษาลาวซึ่งเป็นภาษาของตนเองเป็นหลัก แต่อาจจะใช้คำศัพท์ สำเนียง ข้อความ หรือประโยคสั้นๆ ของภาษาไทยร่วมด้วย เมื่อมีความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น การสื่อสารรูปแบบนี้เป็นช่วงที่เข้าสู่ระบบการค้าเสรี หรือประมาณ 10 ปี หลังจากเข้าสู่ระบบการค้าเสรี คือ ระหว่าง พ.ศ. 2529-2539 ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีการเลือกใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษาลาว

การสัมผัสภาษาในช่วงที่ 3 : ยุคโลกาภิวัตน์

ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวนอกจากจะเป็นเพื่อนบ้านที่สนิทแล้วยังมีบทบาทเป็นคู่ค้าที่สำคัญ เพราะตั้งแต่ลาวเข้าสู่ระบบการค้าเสรีและมีนโยบายเปิดประเทศนั้น ประเทศไทยยังคงเป็นประเทศที่มีนักลงทุนและจำนวนเงินลงทุนในประเทศลาวสูงที่สุด รวมถึงจำนวนนักท่องเที่ยวไทยที่เข้าสู่ลาว

ในแขวงต่างๆ เกิดการกระจายรายได้ และการขยายตัวตามเมืองสำคัญที่เชื่อมต่อกับไทย โดยเฉพาะเวียงจันทน์กับหนองคาย ซึ่งในช่วงนี้ประชาชนลาวสามารถเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าทั้งเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อจำหน่ายในประเทศไทยได้ โดยสะดวก จากการเปิดเส้นทางสะพานมิตรไทย-ลาว ทั้ง 3 แห่ง รวมถึง การเดินรถเส้นทางระหว่างเวียงจันทน์หนองคาย อุตรธานี และขอนแก่น นอกจากนี้ในเดือนเมษายน 2552 ก็มีการเปิดเส้นทางรถไฟระหว่างประเทศ

ประชาชนลาวได้รับอิทธิพลจากสื่อสารมวลชนไทยเพิ่มมากขึ้น จากช่องว่างของการพัฒนาทางด้านการศึกษาและเทคโนโลยี แม้ว่าลาวจะมีช่องสัญญาณโทรทัศน์ที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งเริ่มออกอากาศเมื่อเดือนเมษายน 2551 แต่ประชาชนลาวส่วนใหญ่ก็ยังคงรับชมรายการโทรทัศน์จากประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากรายการโทรทัศน์ไทยหลายรายการโฆษณาสินค้าที่วางจำหน่ายในเวียงจันทน์หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนลาวมีส่วนร่วมในรายการ รวมถึงความร่วมมือในวงการบินทั้งภาพยนตร์ ละคร และเพลง ระหว่างบริษัทไทยและลาว ซึ่งสะท้อนให้เห็นความนิยมในการรับสื่อมวลชนของไทยในประเทศลาวได้อย่างชัดเจน

ผลจากการรับสื่อมวลชนทำให้คนลาวสามารถเรียนรู้ภาษาไทยจากสื่อเหล่านี้และสามารถพูดภาษาไทยได้จากความสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว ธุรกิจ และการเข้ามาซื้อสินค้าและบริการในประเทศไทย ซึ่งเปิดโอกาสให้คนลาวได้ฝึกทักษะภาษาไทยอยู่เสมอ หลังจากปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมาการพัฒนาประเทศของลาวเป็นไปแบบก้าวกระโดด ทั้งนโยบายการพัฒนาสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน และการศึกษา นำลาวเข้าสู่ระบบการค้าเสรีแบบเต็มตัว พร้อมกับกระแสไหลบ่าของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ดังที่เห็นได้จากการเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมอาเซียนอย่างถาวร จนถึงการเป็นเจ้าภาพจัดประชุม Asian Summit ที่นครหลวงเวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2551 ที่ผ่านมา และยิ่งเด่นชัดขึ้นเมื่อ สปป.ลาว ได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพ จัดการแข่งขันซีเกมส์ ครั้งที่ 25 ที่จะจัดขึ้น ณ เมืองเวียงจันทน์ในปลายปีพ.ศ. 2552

การตื่นตัวของประชาชนลาวในด้านการศึกษา และการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของคนเมืองในสังคมลาวกระจายออกไปสู่หัวเมืองหลักในแขวง

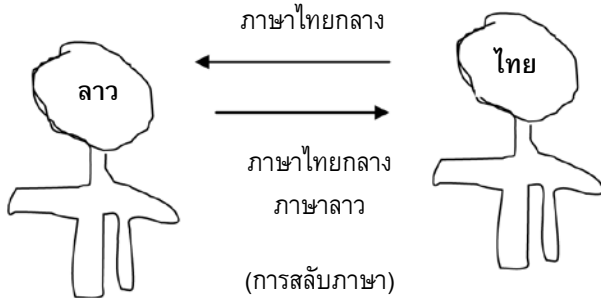
ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น พร้อม ๆ กับค่านิยมในการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยตนเองผ่านทาง สื่อสารมวลชนดังที่กล่าวไปแล้ว ทำให้สถานการณ์การสัมผัสภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาลาวมีความเข้มข้นและกระจายออกไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทย และลาวเพิ่มมากขึ้น ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นจากการรับสื่อสิ่งพิมพ์ไทย ทั้งหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร รวมถึงหนังสือประเภทให้ความรู้ที่เผยแพร่ ในประเทศไทยถูกรับไปจำหน่ายโดยทั่วไปในหัวเมืองหลักของลาว ตลอดจนนำไป เผยแพร่ในห้องสมุดของสถานศึกษาของลาว รวมถึงมหาวิทยาลัยแห่งชาติด้วย สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการเรียนรู้ภาษาไทยของประชาชนลาวทั้งจำนวนประชาชนที่ เพิ่มมากขึ้นและทักษะภาษาไทยที่เพิ่มขึ้น ซึ่งอดีตนั้นประชาชนลาวส่วนมากจะฟัง และพูดได้เท่านั้น แต่ปัจจุบันสามารถอ่านภาษาไทยได้ แม้ว่าอาจจะไม่ได้เข้าสู่ระบบ การเรียนภาษาไทยอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้วความสามารถ ในการสื่อสารด้วยภาษาไทยของคนลาวนั้นเพิ่มขึ้น จนสามารถพูดภาษาไทยกับ คนไทยโดยใช้สำเนียงภาษาไทยกลางได้คล่องมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาติดต่อกับคนไทยอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเข้ามาทำงานหรือศึกษาต่อในประเทศไทยด้วย

ส่วนรูปแบบการสัมผัสภาษาในช่วงที่ 3 คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน (2552) ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า “ช่วงที่สาม” เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนลาวในเวียงจันทน์ ส่วนใหญ่สามารถใช้ทักษะภาษาไทยได้ ทั้งการฟัง การพูด และการอ่าน ส่วนการ เขียนนั้นยังไม่มี การเรียนรู้ในระบบของหลักสูตร หรือ โรงเรียน อย่างจริงจัง ประชาชนลาวที่เข้ามาติดต่อกับภาคธุรกิจและภาครัฐหากเป็นกลุ่มที่สามารถพูด ภาษาไทยได้นิยมใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับคนไทยมากกว่าที่จะใช้ภาษาลาว ทั้ง ในบริบทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากตัวอย่างสัมภาษณ์พนักงาน ในร้าน จำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้าในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า คนลาวส่วนมาก พยายามที่จะสื่อสารกับคนไทยด้วยภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาลาว ดังตัวอย่าง บทสนทนาต่อไปนี้

- พนักงานคนไทย (พูดไทย) : ถ้าซื้อช่วงนี้จะได้รับส่วนลดทันที 15 % นะครับ
 ผู้ซื้อ (คนลาว) (พูดไทย) : นำใช้ได้กับทุกยี่ห้อเลยใช่ไหม
 พนักงานคนไทย (พูดไทย) : ครับ

ผู้ซื้อ (พูดกับสามีคนลาว) (พูดลาว) : ถ้าว่าซื้อมือนี่ซี้ได้ฮับส่วนลตอีก 15 ส่วนฮ้อย
 สามี (คนลาว) (พูดลาว) : คั้นซั้น กะซื้อเลยตัว ซี้ค่านมาอีกมือนี่หน้าเด!

บทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นการสลับภาษาของผู้ซื้อ ซึ่งเป็นผู้หญิงลาว กล่าวคือ เมื่อสนทนากับพนักงานจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งพูดภาษาไทยกลางในการสื่อสาร ผู้ซื้อ หรือ ผู้หญิงลาวก็จะใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสาร เมื่อกลับมาปรึกษากับสามี ก็จะใช้ภาษาลาวในการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสื่อสารนี้ ก็ยังมีโครงสร้างคำศัพท์ภาษาลาวถูกนำมาใช้ในการพูดภาษาไทยด้วย เช่น คำว่า “นำใช้” ซึ่งเป็นสำนวนภาษาลาว เป็นต้น สถานการณ์การสัมผัสภาษานี้แสดงในรูปภาพที่ 3 ต่อไปนี้

รูปภาพที่ 3 การสัมผัสภาษาไทยและลาว ช่วงที่สาม (พ.ศ. 2540-2552)

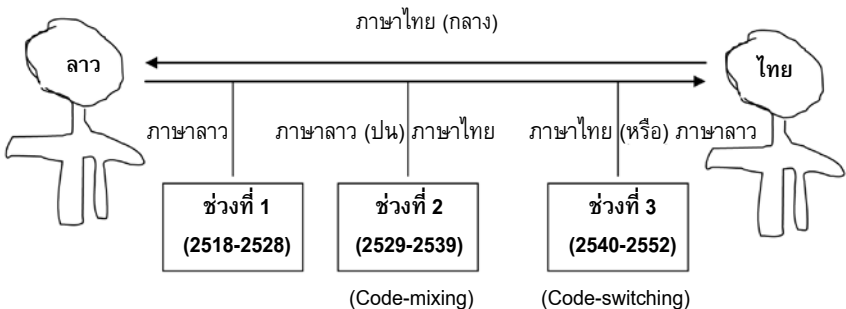
สถานการณ์ของการสัมผัสภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาลาวใน “ช่วงที่สาม” นี้ประชาชนลาวสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ในระดับการสลับภาษา (Code-Switching) กล่าวคือ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ในระดับข้อความ และสามารถเลือกภาษา (Language choice) ไทยหรือภาษาลาวในการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ ได้

กล่าวได้ว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาการเรียนรู้อาษาไทยของคนลาวเป็นไปแบบก้าวกระโดดโดยผ่านทางสื่อมวลชนของไทย คนลาวนิยมรับชมรายการโทรทัศน์และรับฟังรายการวิทยุของไทย โดยเฉพาะรายการโทรทัศน์ซึ่งมีบริษัทเอกชนของไทย ได้รับสัมปทานให้ออกอากาศสัญญาณ

ในประเทศ สปป.ลาว และรายการโทรทัศน์ในเครือข่ายดังกล่าวเป็นที่นิยมโดยทั่วไปของประชาชนลาวทั้งในเมืองใหญ่และในชนบท จากปัจจัยด้านการรับสื่อสารมวลชน ความสะดวกด้านการคมนาคมที่เพิ่มขึ้นหลายเส้นทาง ตลอดจนการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวในประเทศ สปป.ลาว

ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีส่วนสนับสนุนให้ประชาชนลาวมีทักษะภาษาไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ดังนั้นการใช้ภาษาไทยสลับกับภาษาลาวของประชาชนลาวที่เข้ามาติดต่อกับคนไทยในพื้นที่ศึกษาสามจังหวัดนี้จึงเกิดขึ้นโดยทั่วไปทั้งในแวดวงธุรกิจและหน่วยงานภาครัฐ

กล่าวโดยภาพรวมแล้วคนลาวมีการเรียนรู้ภาษาไทยและมีความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่ 3 คนลาวสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาลาว และสามารถเลือกภาษาที่จะสื่อสารในบริบทต่างๆ ได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของผู้วิจัยนี้กล่าวถึงเฉพาะประชาชนลาวที่เข้ามาติดต่อกับคนไทยเท่านั้นไม่ใช่ภาพตัวแทนคนลาวส่วนใหญ่ในประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถการสื่อสารด้วยภาษาไทยของคนลาวกับช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2518 ทั้งสามช่วงเวลานำมาแสดงในรูปภาพที่ 4 ดังนี้

รูปภาพที่ 4 การใช้ภาษาในการสื่อสารกับคนไทยของคนลาว

อภิปรายผล

ปรากฏการณ์การสัมพัทธ์ภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาลาวนั้นนอกจากจะเกิดขึ้นเพราะสองประเทศมีอาณาเขตเชื่อมต่อกันและภาษามีลักษณะใกล้เคียงกันแล้ว ปัจจัยทางสังคมอื่นๆ ได้แก่ นโยบายของรัฐบาลลาว การเปิดการค้าเสรี การขยายตัวของภาคธุรกิจและการท่องเที่ยว ค่านิยมในการรับสื่อสารมวลชนไทยของคนลาว ตลอดจนทัศนคติของคนลาวต่อการพูดภาษาไทย ที่มีคิดว่าการพูดภาษาไทยได้ทำให้ได้รับการยอมรับในสังคมเพิ่มขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการสัมพัทธ์ภาษา ในเริ่มแรกเกิดขึ้นในระดับบุคคล และขยายเป็นระดับชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ และขยายไปยังเมืองหลักอื่นๆ ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังถือว่าปรากฏการณ์นี้อยู่ในระดับบุคคลมากกว่าระดับสังคม

ทั้งนี้การสัมพัทธ์ภาษาสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการเรียนรู้ภาษาไทยของคนลาวได้เป็นอย่างดี พิจารณาจากความสามารถในการใช้ภาษาไทยของคนลาวซึ่งพัฒนามาสู่การสลับภาษา (Code-switching / Language switching) ไม่ใช่เพียงการยืมคำศัพท์ภาษาไทยไปใช้เท่านั้น ในขณะที่คนไทยยังคงใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาไทยถิ่นอีสานในการสื่อสาร ซึ่งส่วนมากเข้าใจว่าภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาลาวเป็นภาษาเดียวกัน

แนวโน้มของการสัมพัทธ์ภาษาระหว่างสองภาษานี้ น่าจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตเนื่องจากความสะดวกในการคมนาคม และการเข้าออกประเทศโดยเฉพาะพื้นที่เชื่อมต่อกับชายแดน ทำให้ประชาชนทั้งสองประเทศเดินทางเข้าออกจำนวนเพิ่มมากขึ้น สิ่งนี้ส่งผลถึงการติดต่อสื่อสารซึ่งใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญ ทั้งนี้คนลาวส่วนมากนิยมพูดภาษาไทยเมื่อมาติดต่อกับคนไทย ค่านิยมนี้หากมีการขยายตัวไปยังเมืองหลักอื่นๆ จะส่งผลให้การสัมพัทธ์ภาษาขยายตัวไปสู่ระดับสังคมได้

การสัมพัทธ์ภาษาไม่ใช่สิ่งที่ผิดหรือถูกแต่เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางภาษา และการปรับตัวของผู้ใช้ภาษาในสถานการณ์การสื่อสารและในชีวิตประจำวัน ในระดับตัวบุคคลนั้นอาจเกิดประโยชน์ต่อการมีความรู้ภาษาอื่นๆ ในฐานะภาษา

ต่างประเทศหรือภาษาที่สอง แต่ในระดับสังคมลาวแล้วย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าอาจจะทำให้เกิดการยืมภาษา การสลับภาษา และอาจจะส่งผลกระทบต่อถึงลักษณะทางภาษาของลาวอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งพบได้ในเบื้องต้นคือการยืมคำศัพท์และการสูญเสียคำศัพท์ดั้งเดิม อย่างไรก็ตามประเด็นนี้น่าจะได้มีการศึกษาอย่างละเอียดเพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

- Chanthao, Rattana. (2009). **Sathanaphab Kan Sueksa Phasa Lao khong Khon Thai**. (In Thai) [A Status of Lao Language Studies in Lao PDR. by Thais]. **Journal of Mekong Societies**, 5(2), 109-137.
- Evans, grant. 2002. **A Short History of Laos : the Land in between**. Chiang Mai : Silk worm book.
- Meyerhoff, Miriam. (2006). **Introducing Sociolinguistics**. London and New York: Routledge.
- Office of Commercial Affairs, Royal Thai Embassy, Vientiane. (2010). **Khaum Klaenwai Thai-Lao Roub 3 Duen**. (In Thai) [Thai, Lao Movement in 3 months]. **San Mitthapap Thai Lao**, 17(4), 9.
- Polsena, Vattana. (2006). **Post-War Laos : The political of culture, History and Identity**. Chiang Mai: Silkworm Book.
- Sankoff, Gillain. (2001). Linguistic Outcomes of Language Contact **Handbook of Socioinguistics**. In Peter Trudgill, J Chambers & N. Schilling- Estes (Eds.), Oxford: Basil Blackwell.
- Stuart-Fox, Martin. (2001). **Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos**. (2nd, eds.) Bangkok: White Lotus.
- Thai's Royal Institute. (2010). **Photjananugrom Sap Pasasat (Pasasatprayuk)**. (In Thai). [Dictionary of Linguistics (Applies Linguistics)]. Bangkok: Rungsilkanphim.